

ности происходит принятие личностью креативонасыщенной жизненной направленности как основной дальнейшей перспективы в жизни (в силу позитивного воздействия креативности на психо-соматофизиологическое самочувствие и эффективность жизнедеятельности личности).

Ключевые слова: раскрытие креативности, взаимо-энергоциркуляция, психо-соматофизиологические показатели здоровья, жизненная самоорганизация.

In this paper the thesis of the dualistic creativity nature, that stands out like a condition and a result during the algorithm building of the total strategic life orientation, has been founded: at the initial phase the creativity operates in the quality of presupposition to form a creative dynamic orientation, entering – at the same time – inside the life self-organization like one of its fundamental constituent; during the consequent creativity unrolling a person accepts for a creative saturated life orientation like a its basic further long-term life outlook (by virtue of positive creativity influence upon the psycho-somatic and physiological personality's state of health and its vital activity efficaciousness).

Key words: creativity unrolling, energy intercirculation, psycho-somatic and physiological health indices, life self-organization.

Клибанівська Т.М.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС НАПРУЖЕНОЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті проаналізовано результати дослідження психічних станів студентів під час навчання. Встановлено домінуючі психічні стани, притаманні студентам на різних етапах навчання у ВЗО.

Ключові слова: психічний стан, стеничний, астеничний, інтелектуальна діяльність.

Постановка проблеми. У процесі дослідження психічних станів студентів під час напруженої інтелектуальної діяльності перед нами стояли практичні завдання: емпірично дослідити психічні стани студентів; розкрити особливості перебігу стеничних і астеничних психічних станів студентів у залежності від етапу навчальної підготовки; визначити умови, за яких у студента виникають астеничні психічні стани, що заважають їхній інтелектуальній діяльності.

Для вирішення завдань констатуючого етапу дослідження нами було визначено комплекс психодіагностичних методик: «Опитувальник психічних станів», модифікований В.В Клименком та Т.М. Клибанівською; «Самооцінка емоційних станів» (А.Є. Уессман, Д.Ф. Рікс) [3, с.46-47]; «Діагностика мотиваційних станів» В.Ф. Сопова (модифікована А.О.Прохоровим) [2, 158-160]; «Самопочуття, активність, настрої» [2, с. 19-21]; «Діагностика рівня тривожності» (Спілберг – Ханін) [1, с.351-353].

В нашому емпіричному дослідженні брали участь 394 студенти. Вони бу-

ли розподілені на три групи відповідно до етапів навчання: початковий етап навчання – 90 студентів 1 курсу; основний етап навчання – 219 студентів 2 (59 осіб), 3 (90 осіб) та 4 курсів (70 осіб); завершальний етап – 85 студентів 5 курсу (40 осіб) та магістрів (45 осіб). Після проведення дослідження за «Опитувальником психічних станів студентів» серед першокурсників було одержано 90 відповідей, які розділилися на групи, що характеризують позитивні (стенічні) і негативні (астенічні) психічні стани.

В таблиці 1 наведено результати дослідження інтелектуальних психічних станів під час напруженої інтелектуальної діяльності у студентів I курсу. В таблиці є скорочення: Н – низький рівень, С - середній рівень, В – високий рівень.

Таблиця 1.

Результати дослідження інтелектуальних психічних станів у студентів I курсу навчання (у %)

№	Психічний стан	Н	С	В
1.	Натхнення	15,5	51,1	33,3
2.	Наснага	4,47	60,0	28,8
3.	Бажання здобувати знання	2,2	35,5	62,2
4.	Інтерес	3,3	37,8	58,8
5.	Замисленість	4,4	36,7	58,9
6.	Розумове напруження	7,7	32,2	59,9
7.	Розуміння	2,2	46,7	51,1
8.	Здивування	14,4	52,2	33,3
9.	Творчість	20,0	41,0	38,9
10.	Труднощі	6,6	27,8	65,6
11.	Лінь	6,6	27,8	65,6

На рисунку 1 для більш наочного наведення результатів показано гістограму частоти прояву різних категорій психічних станів у студентів I курсу.

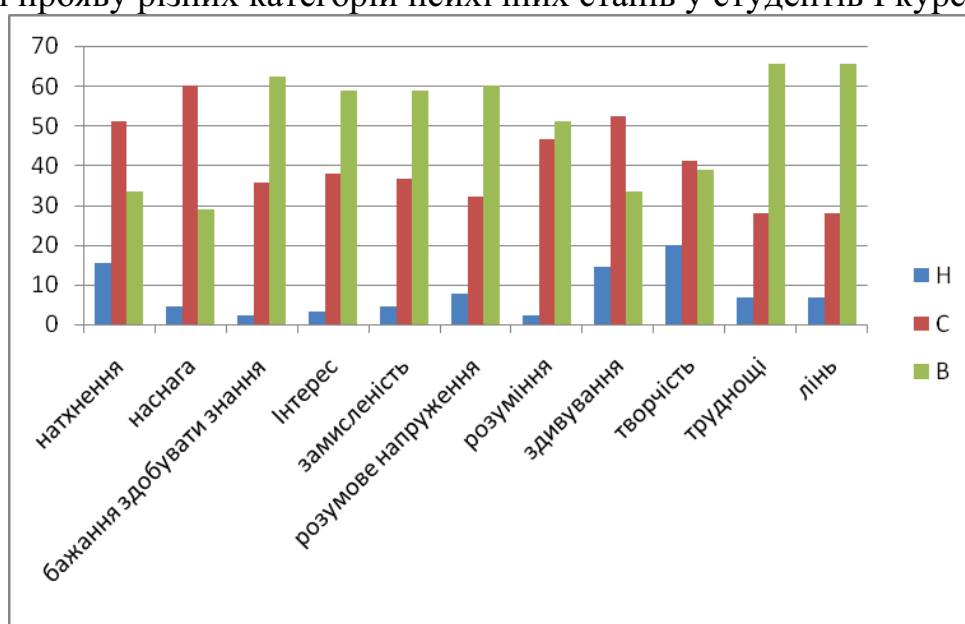

Рис. 1. Гістограма частоти прояву (у %) різних категорій психічних станів у студентів I курсу.

Як видно з таблиці 1 та рисунку 1, у студентів I курсу навчання найвищий рівень мають показники негативних інтелектуальних станів, а саме: труднощів та ліні. А серед позитивних інтелектуальних станів найвищий рівень мають бажання отримувати знання, інтерес, замисленість та розумове напруження.

В таблиці 2 наведено результати дослідження за методикою «Самооцінка емоційних станів» серед студентів I курсу навчання. В таблиці є скорочення: ТС – тривога – спокій; ЕВ – енергійність – втома; ПП – піднесеність – пригніченість; ВБ – впевненість – невпевненість; П5 – загальний показник емоційного стану.

Таблиця 2

Курс навчання	Емоційні стани				
	ТС	ЕВ	ПП	ВБ	П5
1 курс	5,45	6,17	6,08	5,50	23,15

Як видно з таблиці 2, найвищий рівень показників мають студенти I курсу навчання за показниками шкали піднесеність – пригніченість.

У таблиці 3 наведено результати дослідження за методикою САН у студентів I курсу навчання.

Таблиця 3

Курс навчання	Самопочуття	Активність	Настрій
1 курс	5,3	5,1	5,5

Як видно з таблиці 3, студенти I курсу навчання мають майже рівні показники самопочуття, активності та настрою. Тобто у студентів I курсу навчання вираженими є негативні інтелектуальні психічні стани, а саме труднощів та ліні. А серед позитивних інтелектуальних психічних станів вираженими є бажання здобувати знання, розумове напруження, інтерес та замисленість. Також було визначено, що вони мають пригнічений емоційний стан.

Після проведення дослідження психічних станів з використанням нашого психодіагностичного комплексу методик у студентів, які знаходяться на основному етапі навчання, було отримано і проаналізовано результати дослідження.

У таблиці 4 наведено результати дослідження інтелектуальних психічних станів у студентів 2 курсу навчання.

Таблиця 4

Результати дослідження інтелектуальних психічних станів у студентів 2 курсу навчання (у %).

№ п/п	Психічний стан	Н	С	В
1.	Натхнення	8,5	49,1	42,3
2.	Наснага	8,5	57,6	34,0
3.	Бажання здобувати знання	11,9	37,4	50,8
4.	Інтерес	0	23,7	76,3
5.	Замисленість	5,1	27,1	67,8

6.	Розумове напруження	18,6	54,2	27,1
7.	Розуміння	0	30,5	69,5
8.	Здивування	11,9	69,5	18,7
9.	Творчість	22,0	49,2	28,7
10.	Труднощі	20,5	47,4	32,1
11.	Лінь	17,0	50,9	32,1

У таблиці 5 наведено результати дослідження інтелектуальних психічних станів у студентів 3 курсу навчання.

Таблиця 5

Результати дослідження інтелектуальних психічних станів у студентів 3 курсу навчання (у %).

№	Психічний стан	Н	С	В
1.	Натхнення	15,5	64,4	20,0
2.	Наснага	13,3	62,2	24,5
3.	Бажання здобувати знання	6,6	32,2	61,1
4.	Інтерес	13,3	35,6	51,0
5.	Замисленість	4,4	38,9	56,7
6.	Розумове напруження	9,9	54,4	35,6
7.	Розуміння	0	45,5	54,4
8.	Здивування	21,1	55,6	23,3
9.	Творчість	24,4	53,3	22,2
10.	Труднощі	22,2	38,8	48,9
11.	Лінь	17,7	52,2	30,0

У таблиці 6 наведено результати дослідження інтелектуальних психічних станів у студентів 4 курсу навчання.

Таблиця 6

Результати дослідження інтелектуальних психічних станів у студентів 4 курсу навчання (у %).

№ п/п	Психічний стан	Н	С	В
1.	Натхнення	5,7	51,4	42,8
2.	Наснага	0	51,5	48,5
3.	Бажання здобувати знання	8,5	22,8	58,5
4.	Інтерес	1,4	24,3	74,3
5.	Замисленість	5,7	41,4	52,8
6.	Розумове напруження	8,5	49,9	41,4
7.	Розуміння	2,8	32,8	64,3
8.	Здивування	7,1	58,6	34,2
9.	Творчість	8,5	38,5	52,9
10.	Труднощі	5,7	60,1	37,0
11.	Лінь	15,7	41,4	42,8

Частота вияву різних категорій інтелектуальних психічних станів, що були виявлені у нашому дослідженні представлена у вигляді гістограм (рис.2, 3, 4, 5, 6, 7).

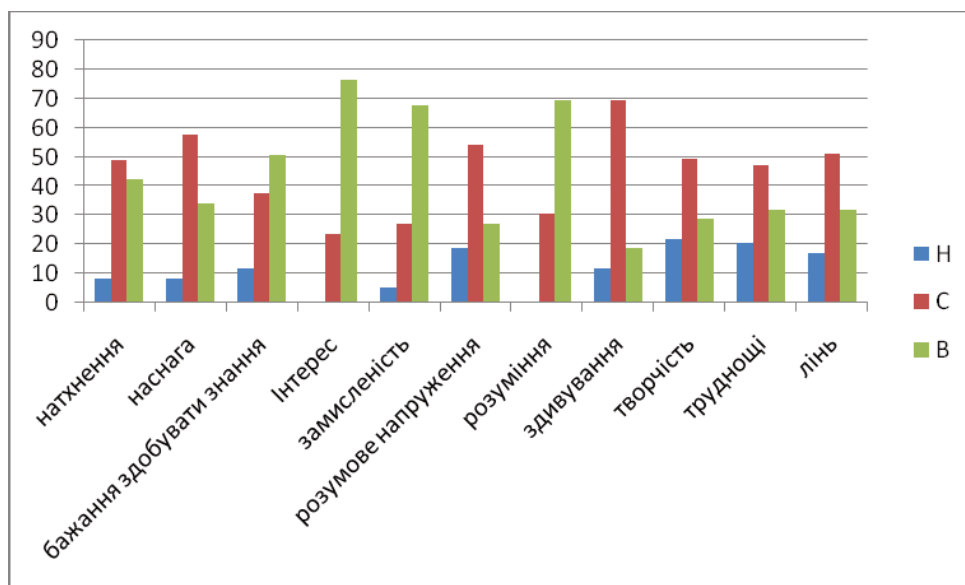

Рис.2. Гістограма частоти прояву (у %) різних категорій інтелектуальних психічних станів у студентів 2 курсу навчання.

Як видно з таблиці 6 та рисунку 2, у студентів 2 курсу навчання найвищий рівень розвитку мають такі позитивні інтелектуальні психічні стани, як інтерес, розуміння та замисленість.

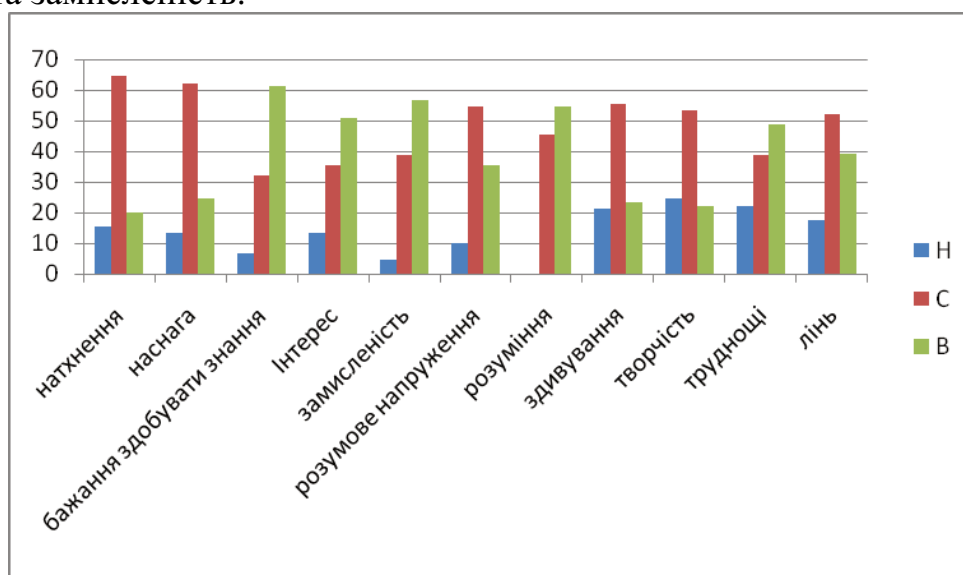

Рис.3. Гістограма частоти прояву (у %) різних категорій психічних станів у студентів 3 курсу навчання.

Як видно з рисунку 3, у студентів 3 курсу навчання найвищий рівень розвитку мають такі позитивні інтелектуальні психічні стани, як бажання навчатися знань, замисленість, розуміння та інтерес. При чому негативні стани труднощів та ліній також мають достатньо високий рівень.

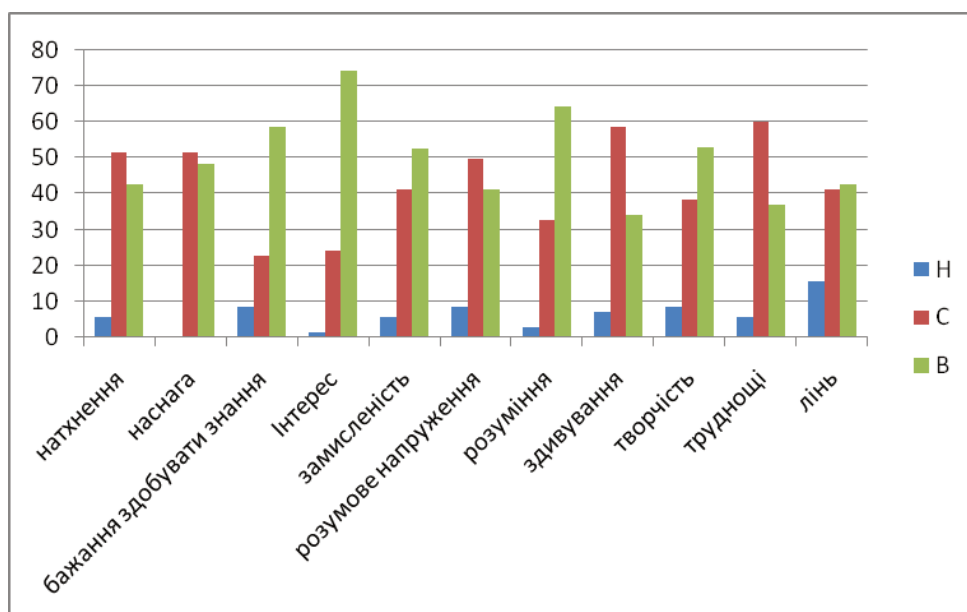

Рис.4. Гістограма частоти прояву (%) різних категорій психічних станів у студентів 4 курсу навчання.

Як видно з рисунку 4, у студентів 4 курсу навчання найвищий рівень розвитку мають такі позитивні інтелектуальні психічні стани, як інтерес, розуміння, бажання навчатися знань та творчість. При чому лінь у студентів 4 курсу має достатньо високий рівень.

У таблиці 7 наведено результати дослідження емоційних станів у студентів 2 курсу навчання.

Таблиця 7

Результати дослідження емоційних станів у студентів 2 курсу навчання

Курс	Емоційні стани				
	ТС	ЕВ	ПП	ВБ	П5
2 курс	4,39	4,39	4,51	4,46	17,75

Як видно з таблиці 7, показники емоційних станів у студентів 2 курсу навчання мають майже однаковий рівень.

У таблиці 8 наведено результати дослідження емоційних станів у студентів 3 курсу навчання.

Таблиця 8

Результати дослідження емоційних станів у студентів 3 курсу навчання

Курс	Емоційні стани				
	ТС	ЕВ	ПП	ВБ	П5
3 курс	5,47	5,29	4,86	4,76	20,37

Як видно з таблиці 8, у студентів 3 курсу навчання найвищий рівень мають показники тривоги – спокою та енергійності – втоми.

У таблиці 9 наведено результати дослідження емоційних станів у студентів 4 курсу навчання.

Таблиця 9

Результати дослідження емоційних станів у студентів 4 курсу навчання

Курс	Емоційні стани				
	ТС	ЕВ	ПП	ВБ	П5
4 курс	4,68	4,46	4,77	4,48	18,23

Як видно з таблиці 9, у студентів 4 курсу навчання показники емоційних станів мають майже однакові показники.

У таблиці 10 наведено результати дослідження за методикою САН у студентів 2 курсу.

Таблиця 10

Результати дослідження за методикою САН у студентів 2 курсу

Курс навчання	Самопочуття	Активність	Настрій
2 курс	4,5	3,5	5,1

Як видно з таблиці 10, найвищий рівень у студентів 2 курсу навчання мають показники настрою.

У таблиці 11 наведено результати дослідження за методикою САН у студентів 3 курсу навчання.

Таблиця 11

Результати дослідження за методикою САН у студентів 3 курсу навчання

Курс навчання	Самопочуття	Активність	Настрій
3 курс	4,8	4,1	4,8

Як видно з таблиці 11, у студентів 3 курсу навчання показники мають майже однаковий рівень.

У таблиці 12 наведено результати дослідження за методикою САН у студентів 4 курсу навчання.

Таблиця 12

Результати дослідження за методикою САН у студентів 4 курсу навчання

Курс навчання	Самопочуття	Активність	Настрій
4 курс	4,9	3,5	5,1

Як видно з таблиці 12, у студентів 4 курсу навчання найвищий рівень розвитку має настрій. Тобто нами було визначено, що у студентів 3 курсу навчання вираженими є негативні інтелектуальні стани труднощі та лінь. А у студентів 4 курсу вираженими є тільки стан ліні. А такий позитивний інтелектуальний психічний стан, як бажання здобувати знання є вираженими у студентів 3 та 4 курсів навчання. Стани інтересу, розуміння виражений у студентів 2, 3 та 4 курсів навчання. Стан замисленості виражений у студентів 3 курсу, а стан творчості – у студентів 4 курсу навчання. При цьому у студентів 3 курсу наявними є тривога та втома.

Після проведення дослідження психічних станів з використанням нашого психодіагностичного комплексу методик у студентів, які знаходяться на завершальному етапі навчання, було отримано і проаналізовано результати дослідження.

дження.

У таблицях 13, 14 наведено результати дослідження інтелектуальних психічних станів у студентів 5 курсу навчання та магістрів.

Таблиця 13

Результати дослідження психічних станів у студентів 5 курсу навчання

№ п/п	Психічний стан	Н	С	В
1.	Натхнення	7,5	57,5	35,0
2.	Наснага	2,5	42,5	55,0
3.	Бажання здобувати знання	0	32,5	67,5
4.	Інтерес	0	20,0	80,0
5.	Замисленість	2,5	20,0	77,5
6.	Розумове напруження	7,5	50,0	42,5
7.	Розуміння	0	25,0	75,0
8.	Здивування	7,5	60,0	32,5
9.	Творчість	10,0	52,5	37,5
10.	Труднощі	5,0	70,0	25,0
11.	Лінь	7,5	60,0	32,5

Таблиця 14

Результати дослідження психічних станів у магістрів

№ п/п	Психічний стан	Н	С	В
1.	Натхнення	6,7	53,3	38,0
2.	Наснага	0	77,8	22,2
3.	Бажання здобувати знання	4,4	22,2	73,3
4.	Інтерес	0	33,4	66,6
5.	Замисленість	2,2	31,1	66,7
6.	Розумове напруження	15,6	62,2	22,2
7.	Розуміння	0	15,5	84,5
8.	Здивування	6,6	62,2	31,1
9.	Творчість	8,8	44,4	46,6
10.	Труднощі	20,0	53,4	26,6
11.	Лінь	26,7	44,4	28,9

Для більш наочного представлення результатів дослідження інтелектуальних психічних станів наведемо їх на рисунках 5 та 6.

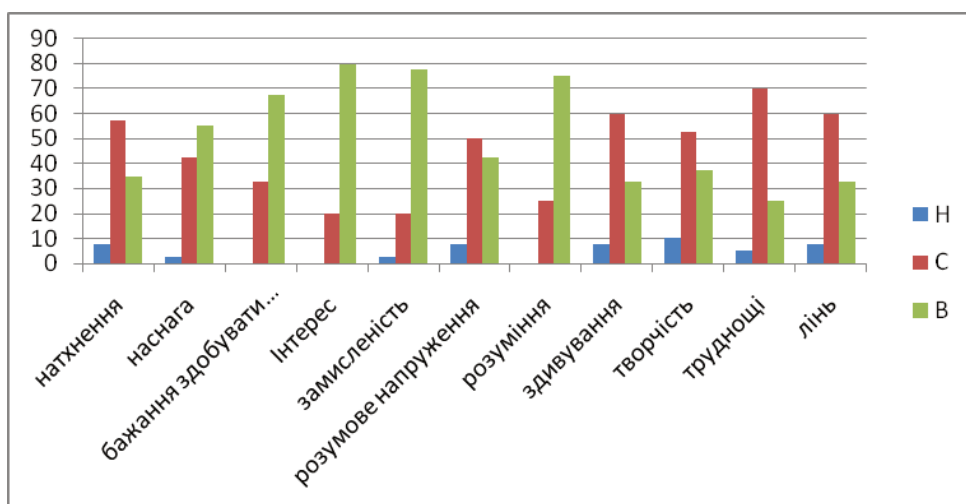

Рис.5. Гістограма частоти прояву (у %) різних категорій психічних станів у студентів 5 курсу навчання.

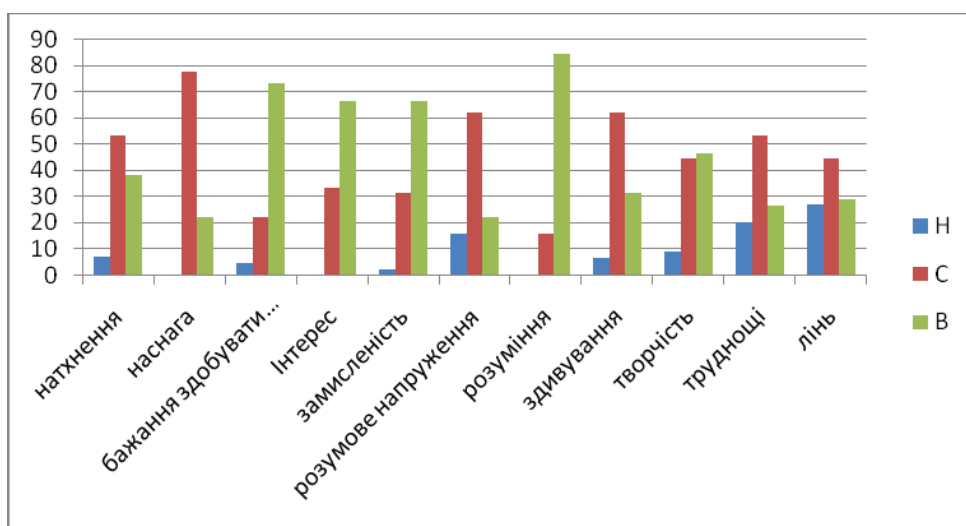

Рис.6. Гістограма частоти прояву (у %) різних категорій психічних станів у магістрів.

Як видно з таблиць 13 та 14 та з рисунків 5 та 6, у студентів 5 курсу навчання найвищий рівень мають інтерес, замисленість, розуміння та бажання навчатися знань. А у магістрів найвищий рівень мають також розуміння, бажання навчатися знань, інтерес та замисленість.

У таблиці 15 наведено результати дослідження емоційних станів у студентів 5 курсу навчання.

Таблиця 15

Результати дослідження емоційних станів у студентів 5 курсу навчання

Курс	Емоційні стани				
	ТС	ЕВ	ПП	ВБ	П5
5 курс	6,025	5,4	5,675	5,45	22,55

Як видно з таблиці 15, у студентів 5 курсу найвищий рівень мають показники тривоги – спокою.

У таблиці 15 наведено результати дослідження емоційних станів у магістрів.

Таблиця 16

Результати дослідження емоційних станів у магістрів

Курс	Емоційні стани				
	ТС	ЕВ	ПП	ВБ	П5
Магістри	5,78	5,91	5,95	5,91	23,55

Як видно з таблиці 16, у магістрів показники емоційних станів майже однакові.

У таблиці 17 наведено результати дослідження за методикою САН у студентів 5 курсу навчання.

Таблиця 17

Результати дослідження за методикою САН у студентів 5 курсу навчання

Курс навчання	Самопочуття	Активність	Настрій
5 курс	5,1	4,2	4,9

Як видно з таблиці 17, у студентів 5 курсу навчання вищий рівень мають показники самопочуття. У таблиці 18 наведено результати дослідження за методикою САН у магістрів.

Таблиця 18

Результати дослідження за методикою САН у магістрів

Курс навчання	Самопочуття	Активність	Настрій
Магістри	5,5	4,8	5,1

Як видно з таблиці 18, у магістрів більш високий рівень мають показники самопочуття та настрою.

Отже, нами було визначено, що у студентів 5 курсу, і у магістрів вираженими є стани інтересу, замисленості, розуміння та бажання отримувати знання. При цьому у студентів 5 курсу є вираженим такий емоційний стан як тривога.

Було визначено, що до кінця навчання у ВНЗ спостерігається достовірне збільшення негативних (астенічних) психічних станів – до 61,3% і зниження позитивних (стенічних) – до 38,7% ($p < 0,001$), з'являється все більше негативних психічних станів ($p < 0,01$), таких як туга, сонливість і втома (категорії 4 і 5), які в сумі складають 31,3% усіх зазначених студентами психічних станів.

Відзначимо, що сумарна питома вага емоцій, які характеризують негативні (астенічні) психічні стани, суттєво знизилася порівняно з I курсом ($p < 0,05$). Але у частини студентів з'явилося розчарування процесом навчання (категорія 15), що відсутнє у першокурсників.

Висновки. Отже, за результатами емпіричного дослідження, яке було проведено із застосуванням вищенаведеного комплексу психодіагностичних методик, було визначено, що у студентів I курсу навчання вираженими є такі негативні інтелектуальні стани, як труднощі та лінь. А серед позитивних вираженими є бажання отримувати знання, розумове напруження, інтерес та замисленість. Також було визначено, що вони здебільшого мають пригнічений емоційний стан. У студентів 3 курсу навчання здебільшого вираженими є негативні

інтелектуальні стани, такі як труднощі та лінь. А у студентів 4 курсу вираженим є тільки стан ліні. А такий позитивний інтелектуальний психічний стан, як бажання навчатися знань є вираженим здебільшого у студентів 3 та 4 курсів навчання. Стани інтересу та розуміння здебільшого виражені у студентів 2, 3 та 4 курсів навчання. Стан замисленості є вираженим у студентів 3 курсу, а стан творчості – у студентів 4 курсу навчання. При цьому у студентів 3 курсу наявними є стани тривоги та втоми. Як у студентів 5 курсу, так і у магістрів вираженими є стани інтересу, замисленості, розуміння та бажання навчатися знань. При цьому у студентів 5 курсу є вираженим такий емоційний стан як тривога.

Спостерігається суттєве зменшення цілого ряду позитивних станів, таких як здивування, допитливість.

З'ясовано, що суттєві зміни відбуваються і в функціональній природі психічних станів, в їхній динаміці – від першого до випускного курсів.

Перспективи подальших досліджень проблеми полягають у вивченні та більш детальному дослідженні інтелектуальних, вольових та когнітивних психічних станів студентів.

Література

1. Ильин Е.П. Психофизиология состояний человека / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2005.– 412 с.
2. Практикум по психологии состояний: Учебное пособие / Под ред. А.О.Прохорова. – СПб: Речь, 2004. – 408 с.
3. Wessman A.E. Mood and personality / A.E.Wessman, J.H. Ricks. – New York, Holt, Rinehart & Winston, 1966. – 224 p.

В статье проанализированы результаты исследования психических состояний студентов в учебном процессе. Определены доминирующие психические состояния, которые переживают студенты на разных этапах обучения в вузе.

Ключевые слова: психическое состояние, стеническое, астеническое, интеллектуальная деятельность.

The paper analyzes the results of a study of mental states of students in the learning process. Determined by the dominant mental states that are experiencing students at various stages of training in college.

Key words: mental condition, sthenic, asthenic, intellectual activity.